

Inkomenspositie van melkveebedrijven op veengrond

Een vergelijking van groepen bedrijven

W.H. van Everdingen
J.H. Jager

Projectcode 63541

Februari 2001

Rapport 2.01.03

LEI, Den Haag

Het LEI beweegt zich op een breed terrein van onderzoek dat in diverse domeinen kan worden opgedeeld. Dit rapport valt binnen het domein:

- Wettelijke en dienstverlenende taken
- Bedrijfsontwikkeling en concurrentiepositie
- Natuurlijke hulpbronnen en milieu
- Ruimte en Economie
- Ketens
- Beleid
- Gamma, instituties, mens en beleving
- Modellen en Data

Inkomenspositie van melkveebedrijven op veengrond; Een vergelijking van groepen bedrijven.

W.H. van Everdingen en J.H. Jager

Den Haag, LEI, 2001

Rapport 2.01.03; ISBN 90-5242-635-x; Prijs f 18,- (inclusief 6% BTW)

23 p., fig., tab.

De commissie 'Extra Beleid de Venen' heeft het LEI verzocht een beeld te schetsen van de positie van melkveebedrijven op veengrond ten opzichte van andere melkveebedrijven in Nederland. Daarbij werd inzicht gevraagd in de verschillen in bedrijfsopzet, opbrengsten, kosten, bedrijfsresultaten en inkomen uit bedrijf, met daarbij een korte toelichting op die verschillen. In dit rapport worden die verschillen weergegeven en besproken. Ook wordt de ontwikkeling van enkele kengetallen over het afgelopen decennium in beeld gebracht. Voor dit onderzoek is intensief gebruikgemaakt van de gegevens uit het Bedrijven-Informatienet van het LEI.

Bestellingen:

Telefoon: 070-3358330

Telefax: 070-3615624

E-mail: publicatie@lei.wag-ur.nl

Informatie:

Telefoon: 070-3358330

Telefax: 070-3615624

E-mail: informatie@lei.wag-ur.nl

© LEI, 2001

Vermenigvuldiging of overname van gegevens:

- toegestaan mits met duidelijke bronvermelding
- niet toegestaan

Op al onze onderzoeksopdrachten zijn de Algemene Voorwaarden van de Dienst Landbouwkundig Onderzoek (DLO-NL) van toepassing. Deze zijn gedeponereerd bij de Kamer van Koophandel Midden-Gelderland te Arnhem.

Inhoud

	Blz.
Woord vooraf	7
1. Inleiding	9
2. Methoden en uitgangspunten	10
2.1 Het Bedrijven-Informatienet van het LEI	10
2.2 Enkele definities van kengetallen	11
2.3 Afbakening van het onderzoek	12
3. Resultaten	13
3.1 Bedrijfsstructuur	13
3.2 Bedrijfsresultaten per bedrijf	15
3.3 Bedrijfsresultaten per 100 kg melk	16
3.4 Bedrijfsresultaten per hectare	17
3.5 Ontwikkelingen in het afgelopen decennium	18
4. Conclusies	21
Literatuur	23

Woord vooraf

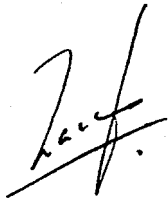
De commissie 'Extra Beleid de Venen' heeft het LEI verzocht een beeld te schetsen van de positie van melkveebedrijven op veengrond ten opzichte van andere melkveebedrijven in Nederland. Daarbij werd inzicht gevraagd in de verschillen in bedrijfsopzet, opbrengsten, kosten, bedrijfsresultaten en inkomen uit bedrijf, met daarbij een korte toelichting op die verschillen. In dit rapport worden die verschillen weergegeven en besproken. Ook wordt de ontwikkeling van enkele kengetallen over het afgelopen decennium in beeld gebracht.

In het rapport wordt onder andere inzicht gegeven in de verschillen in grondgebruik, veebezetting, arbeidsinzet en technische resultaten tussen de groepen. Ook wordt een opbrengsten- en kostenspecificatie gepresenteerd, waarmee vrij gedetailleerd het bedrijfsresultaat en het gezinsinkomen uit bedrijf in beeld worden gebracht.

Het onderzoek is uitgevoerd door J.H. Jager en W.H. van Everdingen, met methodologische begeleiding van G.S. Venema en H.C.J. Vrolijk. Allen zijn werkzaam op de sectie 'Sector en Performance', welke onder leiding staat van L.C. van Staalduinen.

Voor dit onderzoek is intensief gebruikgemaakt van de gegevens uit het Bedrijven-Informatienet van het LEI (het Informatienet). Een woord van dank richting de deelnemende agrarische ondernemers aan het Informatienet is dan ook op zijn plaats, voor het belangenloos afstaan van hun bedrijfsinformatie.

De directeur,

Prof.dr.ir. L.C. Zachariasse

1. Inleiding

De commissie 'Extra Beleid de Venen' heeft behoefte aan een nadere inkleuring van de resultaten van melkveebedrijven op veengronden in het Westelijk weidegebied ten opzichte van melkveebedrijven op andere grondsoorten of in andere gebieden van Nederland. Er is al enig cijfermateriaal omtrent bedrijfsresultaten van de melkveehouderij in het Westen beschikbaar uit het rapport *Toekomst grondgebonden landbouw Randstadgebied* (Van Everdingen et al., 1999), maar dit onderzoek ging niet specifiek in op bedrijven op veengrond. Een groot deel van de bedrijven in die genoemde regio ligt immers op kleigrond.

In dit rapport wordt inzicht gegeven in de structuur, de opbrengsten- en kostenopbouw en rentabiliteit en inkomen van melkveebedrijven die als belangrijkste grondsoort 'veengrond' hebben en die in het Westelijk weidegebied liggen. Als bron van de gegevens is het Bedrijven-Informatienet van het LEI (het Informatienet) gebruikt. Dit Informatienet omvat van een steekproef van land- en tuinbouwbedrijven een veelheid aan gegevens van die bedrijven. Omdat het wel om een steekproef gaat is de gebiedsafbakening ruimer dan alleen 'De Venen'.

Er wordt in dit rapport met name ingegaan op de 'actuele situatie', maar ook de ontwikkeling over het afgelopen decennium komt aan de orde. De diverse verschillen tussen kengetallen en vergelijkingen tussen de groepen zijn statistisch getoetst.

2. Methoden en uitgangspunten

2.1 Het Bedrijven-Informatienet van het LEI

Het Bedrijven-Informatienet van het LEI (het Informatienet) is een gestratificeerde steekproef uit de land- en tuinbouwbedrijven in Nederland, die tot doel heeft een representatief beeld te geven van de bedrijfsuitkomsten en de financiële positie, evenals van de factoren die hierop van invloed zijn. Vertrekpunt voor de steekproef is de jaarlijkse CBS-Landbouwtelling. De bedrijven in de CBS-Landbouwtelling worden in het algemeen gezien als 'de populatie van landbouwbedrijven'. In totaal gaat het dan om ongeveer 100.000 bedrijven. Bedrijven die geteld worden moeten minimaal 3 nge groot zijn (1 nge = 2.980 gulden aan saldo). Deze 3 nge is de ondergrens die in de Landbouwtelling wordt gehanteerd.

Mede uit praktische overwegingen is bij het opstellen van het Informatienet gekozen om een hogere ondergrens te kiezen. Ook wordt er een bovengrens toegepast. De populatie voor het Informatienet wordt sinds 1994/95 gevormd door de bedrijven uit deze telling die een omvang hebben tussen de 16 en 800 nge. Hierdoor valt ongeveer 25% van de CBS-Landbouwtellingsbedrijven buiten de populatie die het Informatienet beschrijft. Wat de productie betreft, wordt slechts ongeveer 5% gemist, het zijn immers de kleine bedrijven die niet beschreven worden.

De samenstelling van het Informatienet wordt behalve door het streven naar representativiteit van de Nederlandse land- en tuinbouw ook bepaald door de doelstelling zo betrouwbaar mogelijke gemiddelde uitkomsten te verkrijgen van groepen bedrijven, die zijn gevormd op basis van bedrijfsomvang (in nge en hectare), bedrijfstype en regionale ligging. Daarom wordt gewerkt met een gestratificeerde steekproef.

Omdat de spreiding in bedrijfsuitkomsten groter is naarmate de bedrijfsgrootte toeneemt en eveneens groter is op akkerbouw- dan op rundveebedrijven, zijn grote bedrijven relatief sterker vertegenwoordigd in het Informatienet dan kleine bedrijven en akkerbouwbedrijven relatief sterker dan rundveebedrijven.

In verband met verschillen in steekproefdichtheid voortvloeiend uit de opzet wordt per type, per grootteklasse, per leeftijdsklasse van de ondernemer en per landbouwgebied een wegingsfactor bepaald, die voor elk van de aldus gevormde subgroepen de verhouding aangeeft tussen het aantal bedrijven dat landelijk voorkomt en het aantal steekproefbedrijven. Door nu de resultaten per groep bedrijven te berekenen als een gewogen gemiddelde van de resultaten van individuele bedrijven waarbij de kengetallen van elk bedrijf zijn vermenigvuldigd met de wegingsfactor van de keuzegroep waarvan het deel uitmaakt, worden verschillen in steekproefdichtheid uitgeschakeld.

Alle bedrijven zijn steekproefsgewijze getrokken. Indien een volgens de steekproef aangewezen landbouwer niet bereid is tot deelneming aan het Informatienet wordt een ander uit dezelfde keuzegroep aangezocht. Bedrijven mogen maximaal 5 tot 7 jaar deelnemen. Jaarlijks wordt een deel (15 tot 20%) van de bedrijven vervangen, waardoor het Informatienet zich aanpast aan de veranderingen binnen de Nederlandse land- en tuin-

bouw. Deze ontwikkelingen worden gevolgd met behulp van de jaarlijkse Landbouwtelling van het CBS.

2.2 Enkele definities van kengetallen

Hieronder worden de definities gegeven zoals die in het LEI-systeem worden toegepast.

Factorkosten

Kosten (beloningsaanspraken) van de productiefactor arbeid en van vermogen vastgelegd in grond, gebouwen en overige kapitaalgoederen. Voor gezinsarbeid ('eigen arbeid') en vermogen worden normatieve beloningen ingecalculeerd. In de factorkosten is geen vergoeding begrepen voor bedrijfsleiding.

Kosten op pachtbasis

Om resultaten van eigenaars- en pachtbedrijven met elkaar te kunnen vergelijken, worden de kosten traditioneel 'op pachtbasis' weergegeven. Dit wil zeggen dat voor de kosten van grond en oude gebouwen in eigendom een pacht is opgenomen die in het betreffende gebied voor pachtbedrijven geldt of die, bij het ontbreken van vergelijkbare bedrijven, gebaseerd is op het Pachtnormenbesluit. Deze methode beïnvloedt de hoogte van de kengetallen kosten, nettobedrijfsresultaat en arbeidsopbrengst. De inkomenskengetallen die volgen na de arbeidsopbrengst (ondernemersinkomen en gezinsinkomen uit bedrijf) zijn op basis van de werkelijke bedrijfssituatie berekend.

Nettobedrijfsresultaat

Het verschil tussen de bedrijfsopbrengsten en de bedrijfskosten. De kosten zijn inclusief de berekende kosten van gezinsarbeid en eigen vermogen, maar de beloning voor bedrijfsleiding is niet als kostenpost in aanmerking genomen. Voor akkerbouw- en veehouderijbedrijven worden de kosten op pachtbasis berekend.

Arbeidsopbrengst ondernemer(s)

De vergoeding die de ondernemers hebben gerealiseerd voor de inzet van hun arbeid. Dit kengetal wordt berekend door het nettobedrijfsresultaat te vermeerderen met de berekende arbeidskosten van de ondernemers. De kosten voor grond en gebouwen zijn in dit kengetal nog op pachtbasis meegenomen.

Incidentele bedrijfsopbrengsten

Saldo van de bedrijfsopbrengsten en -kosten die niet in het nettobedrijfsresultaat zijn verwerkt, bijvoorbeeld:

- rentesubsidies en andere bedrijfssubsidies die niet aan gewassen of dieren zijn toegekend en tevens geen vermogenssubsidies zijn;
- ontvangen rente over rekening-couranttegoeden en kortingen wegens contante betaling;
- inkomsten die buiten exploitatierekening vallen, zoals BTW-verrekening, verkoopquota en bepaalde schade-uitkeringen.

Ondernemersinkomen

De beloning die de ondernemers realiseren voor de inzet van eigen arbeid en kapitaal. Wordt berekend door de arbeidsopbrengst te vermeerderen met de incidentele bedrijfsopbrengsten en de niet-uitbetaalde vergoeding voor in het bedrijf geïnvesteerd vermogen. Dit kengetal is gecorrigeerd naar werkelijke verhoudingen in pacht en eigendom en in eigen en vreemd kapitaal.

Gezinsinkomen uit bedrijf

Beloning die het ondernemersgezin realiseert voor de inzet van arbeid, management en vermogen in het bedrijf en voor het ondernemersrisico. Berekend als het ondernemersinkomen plus het berekend loon van meewerkende gezinsleden.

2.3 Afbakening van het onderzoek

Het Informatienet heeft tot doel een representatief beeld te schetsen van de totale Nederlandse land- en tuinbouw tussen bepaalde grenzen. Het aantal bedrijven dat in het Informatienet is opgenomen en dat aan de specifieke voorwaarden voor dit onderzoek voldoet (melkveebedrijf in 'De Venen') is dan ook beperkt. Daarom is het selectie criterium uitgebreid tot: melkveebedrijven, liggend in het Westelijk weidegebied, met als belangrijkste grondsoort veen. Gemiddeld gaat het de afgelopen 5 jaar (1995/96 tot en met 1999/2000) om 21 bedrijven per jaar. Een boekjaar loopt daarbij van 1 mei tot en met 30 april. Om steekproefeffecten zo veel mogelijk te beperken, zijn voor dit onderzoek de individuele jaren bij elkaar genomen, zodat er ruim 100 waarnemingen op veengrond zijn terug te vinden en ongeveer 2.000 als referentiegroep. Voor een groot deel van de waarnemingen gaat het om hetzelfde bedrijf dat meerdere jaren in de steekproef voor kan komen, voor een ander deel gaat het om individuele waarnemingen. Als referentiegroep is 'de rest van de melkveebedrijven in Nederland' genomen.

Bij de selectie van bedrijven is geen rekening gehouden met de grondwaterstand van de bedrijven, omdat die informatie niet exact is vastgelegd in het Informatienet. Een van de kengetallen die wel (kwalitatief: goed/matig/slecht) is vastgelegd is de 'ontwateringstoestand'. Van de geselecteerde bedrijven valt 75% in de categorie 'matig' en 20% in 'goed'. Bij de referentiegroep valt 80% in de categorie 'goed' en krap 20% in 'matig'.

Om de verschillen in ontwikkelingen tussen de groepen in beeld te brengen is van een aantal kengetallen de ontwikkeling vanaf boekjaar 1991/92 weergegeven. Bij de toets om de verschillen in ontwikkeling tussen de bedrijven te vergelijken is boekjaar 1999/2000 buiten beschouwing gelaten, omdat de databank van dat jaar nog niet volledig is.

3. Resultaten

3.1 Bedrijfsstructuur

De bedrijven op veengrond waren gedurende de onderzoeksperiode, 1995/96 tot en met 1999/2000, qua bedrijfsoppervlakte kleiner dan de overige melkveebedrijven (-7%). Bovendien bestaat er een groot verschil in grondgebruik (tabel 3.1). Waar op de veengronden bijna het volledige areaal uit grasland bestaat, komt in overig Nederland nogal wat snijmaïs voor.

Wordt de omvang van de bedrijven uitgedrukt in sbe (een maat voor de toegevoegde waarde) of in nge (een maat voor het brutostandaardsaldo) dan blijft de omvang 30 sbe (inkomenscapaciteit 15.000 gulden) of 10 nge (saldocapaciteit 30.000 gulden) achter (bijna 10%) bij de referentiegroep.

Het feit dat de bedrijven kleiner zijn leidt niet tot een kleinere arbeidsinzet. Op bedrijfsniveau wordt bijna evenveel arbeid aangewend als bij de referentiegroep. Wel gebeurt dit door minder volwaardige arbeidskrachten (vak), zodat het aantal uren per vak iets hoger is. Het aantal uren dat per ondernemer wordt gemaakt, is iets lager dan gemiddeld. De ver-

Tabel 3.1 Enkele bedrijfskenmerken van melkveebedrijven, gemiddeld 1995/96 tot en met 1999/2000

	Melkveebedrijven op veengrond in het Westelijk weidegebied	Overige melkvee- bedrijven	Totaal melkvee- bedrijven	Mate van signifi- cantie a) van ver- schil tussen de eerste twee onder- scheiden groepen
<i>Bedrijven, omvang en oppervlakten</i>				
Aantal steekproefbedrijven	21	404	425	nvt
Oppervlakte cultuurgrond (ha)	30,5	32,7	32,6	-
Oppervlakte grasland en kunstweide (ha)	30,0	26,4	26,5	**
Nederlandse grootte-eenheden (nge)	81	92	91	**
Standaardbedrijfseenheden (sbe)	231	262	260	**
Sbe per hectare cultuurgrond	7,6	8,0	8,0	**
<i>Arbeidsvoorziening</i>				
Volwaardige arbeidskrachten (vak)	1,50	1,56	1,56	-
Aantal ondernemers	1,43	1,40	1,40	-
Uren per bedrijf	3.741	3.830	3.826	-
Uren uitvoerende arbeid per vak	2.504	2.455	2.452	-
Uren uitvoerende arbeid per ondernemer	2.265	2.322	2.321	-
Sbe per vak	154	168	167	**

a) - = niet significant; * = 90% betrouwbaar; ** = 95% betrouwbaar; *** = 99% betrouwbaar.

Bron: Bedrijven-Informatienet van het LEI.

schillen tussen de bedrijven zijn echter groot, zodat de arbeidsinzet per bedrijf, per vak en per ondernemer niet significant tussen de groepen verschilt.

De totale melkproductie per bedrijf ligt in de veengebieden bijna 18% lager dan op de overige melkveebedrijven. Wel is het zo dat een beduidend groter aandeel van die melk in de kaastobbe verdwijnt: ongeveer 9% van alle melk wordt op het bedrijf verwerkt, waar de referentiegroep op 0,6% blijft steken. Dit hogere aandeel verkaasde melk verklaart ook een deel van de relatief grote arbeidsinzet.

De kleinere bedrijfsoppervlakte komt in nog sterkere mate terug bij de intensiteit van de productie: de melkproductie per hectare is 12% kleiner dan gemiddeld. De veebezetting (in melkkoeien per hectare) is daarentegen vrijwel gelijk, zodat de conclusie getrokken kan worden dat de technische resultaten achterblijven. De melkgift per koe ligt bijna 900 kg (12%) onder het gemiddelde van de overige bedrijven, terwijl de melk ook lagere vet- en eiwitgehalten bevat (tabel 3.2). Mede daardoor is ook de gemiddelde fabrieksprijs per 100 kg melk lager.

Een opvallend verschil doet zich voor bij het aantal omgerekende-koe-eenheden (oke, gelijk aan grootvee-eenheden, gve). De bedrijven op veengrond hebben minder jong- en vleesvee. Ook de voederwinning van het eigen grasland wijkt af van het landelijk gemiddelde. Waar over heel Nederland bezien elke hectare grasland gemiddeld twee keer per jaar werd gemaaid, bleef het maaipercentage op de veengronden steken op 160%. Het hebben van beheersovereenkomsten is een van de verklaringen van dit verschil. Deze overeenkomsten komen vaker voor op veengrond dan gemiddeld bij de andere bedrijven.

Tabel 3.2 Enkele kengetallen betreffende melkveehouderij van melkveebedrijven, gemiddeld 1995/96 tot en met 1999/2000

	Melkveebedrijven op veengrond in het Westelijk weidegebied	Overige melkveebedrijven	Totaal melkveebedrijven	Mate van significantie a) van verschil tussen de eerste twee onderscheiden groepen
Aantal melkkoeien	49,1	52,4	52,2	-
Overig weidevee (in oke)	16,6	23,9	23,5	***
Melkproductie per bedrijf (kg)	316.579	384.959	381.755	***
w.v. zelf verzuivelde melk (%)	9,0	0,6	0,9	***
Melkproductie per hectare (kg)	10.395	11.780	11.719	***
Melkkoeien per hectare cultuurgrond	1,61	1,60	1,60	-
Melkproductie per melkkoe (kg)	6.453	7.352	7.312	***
Vetgehalte melk (%)	4,31	4,41	4,41	***
Eiwitgehalte melk (%)	3,45	3,48	3,48	***
Fabrieksmelkprijs (gulden per 100 kg melk)	73,02	75,29	75,21	-
Krachtvoergift (kg per melkkoe)	2.118	2.215	2.211	-
Maaipercentage	160	206	204	***
Kg N/ha grasland (uit kunstmest)	197	284	279	***

a) - = niet significant; * = 90% betrouwbaar; ** = 95% betrouwbaar; *** = 99% betrouwbaar.

Bron: Bedrijven-Informatienet van het LEI.

3.2 Bedrijfsresultaten per bedrijf

De opbrengsten van melkveebedrijven bestaan voor het grootste deel uit melkopbrengsten. Doordat zowel de melkproductie per bedrijf als de melkprijs van de veenbedrijven achterblijft bij het landelijk gemiddelde, komen de totale opbrengsten ongeveer 76.000 gulden per bedrijf (21%) lager uit dan bij de referentiegroep. Ook de kosten vallen op bedrijfsniveau lager uit, al is het verschil iets kleiner (70.000 gulden). Een relatief groot voordeel wordt geboekt bij de toegerekende kosten (-26%): zowel door lagere voerkosten als ook door lagere andere toegerekende kosten, zoals meststoffen. Ook de niet-toegerekende kosten zijn lager (-12%).

Worden de opbrengsten verminderd met de totale kosten, dan resteert het nettobedrijfsresultaat. Dit is op de bedrijven op veengrond 5.500 gulden per bedrijf lager dan op de overige bedrijven. Dit verschil is niet significant. In eerder onderzoek van het LEI (Van den Ham et al., 1998) is ook een vergelijking gemaakt van bedrijfsresultaten naar grondsoort en ontwatering. In het genoemde onderzoek werden resultaten van Friese veenweidebedrijven, met een diepere ontwatering, vergeleken met bedrijven in het veenweidegebied in Westelijk Holland. Uit dat onderzoek bleek een maximaal verschil van 5.000 tot 10.000 gulden per bedrijf in het voordeel van de Friese bedrijven, terwijl dat verschil niet significant was.

Tabel 3.3 *Bedrijfsresultaten en inkomen van melkveebedrijven (gulden per bedrijf), gemiddeld 1995/96 tot en met 1999/2000*

	Melkveebedrijven op veengrond in het Westelijk weidegebied	Overige melkveebedrijven	Totaal melkveebedrijven	Mate van significantie a) van verschil tussen de eerste twee onderscheiden groepen
Totaal opbrengsten	293.271	369.602	366.029	***
Totaal kosten (pb)	394.494	465.385	462.065	***
w.v. toegerekende kosten	82.820	111.225	109.897	***
niet-toegerekende kosten	311.674	354.160	352.168	***
Nettobedrijfsresultaat (pb)	-101.222	-95.783	-96.036	-
Opbrengst per 100 gulden kosten (pb)	74	79	79	***
Berekend loon ondernemer(s)	123.231	124.606	124.543	-
Arbeidsopbrengst ondernemer(s) (pb)	22.009	28.823	28.507	-
Gezinsinkomen uit het bedrijf	62.510	69.192	68.883	-

a) - = niet significant; * = 90% betrouwbaar; ** = 95% betrouwbaar; *** = 99% betrouwbaar.

Bron: Bedrijven-Informatienet van het LEI.

Relatief gezien blijven de opbrengsten sterker achter dan de kosten. Per 100 gulden kosten wordt 5 gulden minder opbrengsten gerealiseerd. Dit verschil in kostendekking is

significant. In absolute guldens gemeten vallen de verschillen tussen de beide onderscheiden groepen in bedrijfsresultaat en inkomen niet binnen het 90%-betrouwbaarheidsinterval.

Worden bij het nettobedrijfsresultaat de ingerekende kosten van arbeid van de ondernemers geteld, dan volgt de arbeidsopbrengst. Dit is de vergoeding die de ondernemers realiseren voor de inzet van hun arbeid. De arbeidskosten van de ondernemers lijken op de veenbedrijven iets lager dan bij de referentiegroep, zodat een verschil van bijna 7.000 gulden ontstaat bij de arbeidsopbrengst.

De melkveebedrijven op veengrond hebben gemiddeld gezien een iets gunstiger vermogensverhouding dan landelijk: er is beduidend minder rente betaald dan er is ingerekend. Een groter deel van de (berekende) kosten over kapitaal hoeft dus niet uitbetaald te worden en is dus inkomen voor de ondernemers. De inzet van arbeid van gezinsleden blijkt daarentegen iets kleiner te zijn dan bij de overige bedrijven, zodat per saldo over de afgelopen 5 jaar een gemiddeld gezinsinkomen uit bedrijf resteert van 62.500 gulden per bedrijf, wat 6.700 gulden per jaar lager is dan van de andere bedrijven. Er zijn binnen beide groepen bedrijven grote verschillen tussen de bedrijven, waardoor deze verschillen niet significant zijn.

3.3 Bedrijfsresultaten per 100 kg melk

Opbrengsten, kosten en resultaten kunnen worden uitgedrukt in marges: resultaten per eenheid product. Op melkveebedrijven is het product redelijk afgebakend: bijna 80% van de totale geldelijke opbrengsten bestaat uit melkopbrengsten. Daarnaast komt nog ruim 10% uit omzet en aanwas rundvee.

Tabel 3.4 *Bedrijfsresultaten en inkomen van melkveebedrijven (guldens per 100 kg melk), gemiddeld 1995/96 tot en met 1999/2000*

	Melkveebedrijven op veengrond in het Westelijk weidegebied	Overige melkveebedrijven	Totaal melkveebedrijven	Mate van significantie a) van verschil tussen de eerste twee onderscheiden groepen
Totaal opbrengsten	92,64	96,01	95,88	-
Totaal kosten (pb)	124,61	120,89	121,04	-
Nettobedrijfsresultaat (pb)	-31,97	-24,88	-25,16	-
Arbeidskosten ondernemers	38,93	32,37	32,62	*
Arbeidsopbrengst ondernemers (pb)	6,95	7,49	7,47	-
Gezinsinkomen uit het bedrijf	19,75	17,97	18,04	-

a) - = niet significant; * = 90% betrouwbaar; ** = 95% betrouwbaar; *** = 99% betrouwbaar.

Bron: Bedrijven-Informatienet van het LEI.

De gemiddelde opbrengsten en kosten per 100 kg melk zijn voor de melkveebedrijven op veengrond iets ongunstiger dan voor de overige melkveebedrijven, maar de

variantie tussen bedrijven is dermate groot, dat niet gesteld kan worden dat die verschillen significant zijn. De arbeidskosten van de ondernemers zijn wel duidelijk hoger dan bij de overige bedrijven, waardoor bij de arbeidsopbrengst de verschillen in het gemiddelde al nagenoeg verdwenen zijn. Door de gunstiger verhouding tussen berekende kosten (pachtbasis) en de werkelijk betaalde kosten komt het gezinsinkomen uit bedrijf per 100 kg melk zelfs iets hoger uit. Ook dit verschil is echter niet significant.

3.4 Bedrijfsresultaten per hectare

De melkopbrengsten per hectare blijven ruim 1.000 gulden achter bij de overige bedrijven. Ook de belangrijkste andere opbrengstenposten zijn lager. Een positieve bijdrage aan de bedrijfsopbrengsten leveren de hogere opbrengsten uit natuurbeheer, maar ten opzichte van de melkopbrengsten is dit slechts een marginaal bedrag. Gemiddeld over de gehele bedrijfsoppervlakte ontvangen de bedrijven op veengrond bijna 150 gulden per hectare per jaar aan beheersvergoedingen, terwijl dat bij de overige bedrijven beperkt blijft tot ruim 20 gulden per hectare (tabel 3.5). Gemiddeld zijn de totale opbrengsten per hectare 15% lager dan van de vergelijkingsgroep.

De toegerekende kosten per hectare zijn ongeveer 700 gulden (20%) lager dan bij de referentiegroep. Deels veroorzaakt door lagere voerkosten en kosten voor de veestapel. Ook de meststoffenkosten per hectare zijn lager, vooral door een kleinere stikstofgift. De stikstofgift op grasland is met 197 kg bijna 90 kg (30%) per hectare lager dan op de andere bedrijven (tabel 3.2).

Bij het totaal van de vaste kosten (niet-toegerekende kosten) is het verschil kleiner (6%), zodat ook de betrouwbaarheid (significantie) van het verschil lager is. De arbeidskosten, die op bedrijfsniveau nagenoeg gelijk aan elkaar waren, spelen per hectare in het nadeel van de veenbedrijven, maar de kosten van werktuigen en loonwerk zijn lager. Dit laatste wordt voor een groot deel veroorzaakt door het bijna volledig ontbreken van snijmaïs in het 'bouwplan'. De kosten van grond en gebouwen per hectare verschillen nauwelijks, de onderhoudskosten aan gebouwen zijn daarentegen hoger.

De totale kosten voor melkquotum (rente, afschrijving en huur) vallen op bedrijfsniveau bijna 10.000 gulden en per hectare ongeveer 230 gulden lager uit dan bij de referentiegroep. Dat duidt er op dat de bedrijven op veengrond in het verleden minder melkquotum hebben aangekocht, wat ook de achterstand in intensiteit deels verklaart.

De verschillen in opbrengsten en kosten leiden tot een nettobedrijfsresultaat dat bijna 400 gulden per hectare lager is dan van de referentiegroep. Bij de daarop volgende inkomenskengetallen worden de verschillen tussen de groepen steeds een stukje kleiner. Hogere arbeidskosten per hectare van de ondernemers brengen het verschil terug tot 160 gulden per hectare bij de arbeidsopbrengst. Bovendien hoeft van de berekende kosten voor gezinsarbeid en kapitaal minder te worden uitbetaald, zodat het verschil bij het gezinsinkomen uit bedrijf terugloopt tot 65 gulden. Daarbij hoort de conclusie dat het inkomen per hectare cultuurgrond van melkveebedrijven op veengrond niet significant anders is dan dat van andere melkveebedrijven.

Tabel 3.5 Opbrengsten, kosten, bedrijfsresultaten en inkomen van melkveebedrijven (guldens per hectare cultuurgrond), gemiddeld 1995/96 tot en met 1999/2000

	Melkveebedrijven op veengrond in het Westelijk weidegebied	Overige melkvee- bedrijven	Totaal melkvee- bedrijven	Mate van signifi- cantie a) van ver- schil tussen de eerste twee onder- scheidende groepen
Totaal opbrengsten	9.629	11.310	11.236	***
w.o. melk(producten)	7.689	8.765	8.718	***
omzet en aanwas	976	1.173	1.165	***
varkenshouderij	459	692	682	-
natuurbeheer	147	22	28	***
Totaal kosten (pb)	12.953	14.241	14.184	**
w.v. toegerekende kosten	2.719	3.403	3.374	***
w.o. veevoer	1.895	2.277	2.261	*
veestapel	554	656	652	**
meststoffen	237	312	309	***
niet-toegerekende kosten	10.234	10.837	10.811	*
w.o. arbeid	4.704	4.484	4.493	-
werktuigen	1.273	1.534	1.522	***
werk door derden	337	521	513	***
grond en gebouwen (op pachtbasis)	1.903	1.925	1.924	-
onderhoud onroerende goederen	197	121	125	***
melkquotum	872	1.100	1.090	***
Nettobedrijfsresultaat (pb)	-3.324	-2.931	-2.948	-
Berekend loon ondernemer(s)	4.046	3.813	3.823	-
Arbeidsopbrengst ondernemer(s) (pb)	723	882	875	-
Incidentele bedrijfsopbrengsten	67	116	114	-
Niet-uitbetaalde vergoeding vermogen	757	538	548	***
Berekend loon gezinsleden	505	581	578	-
Gezinsinkomen uit het bedrijf	2.052	2.117	2.115	-

a) - = niet significant; * = 90% betrouwbaar; ** = 95% betrouwbaar; *** = 99% betrouwbaar.

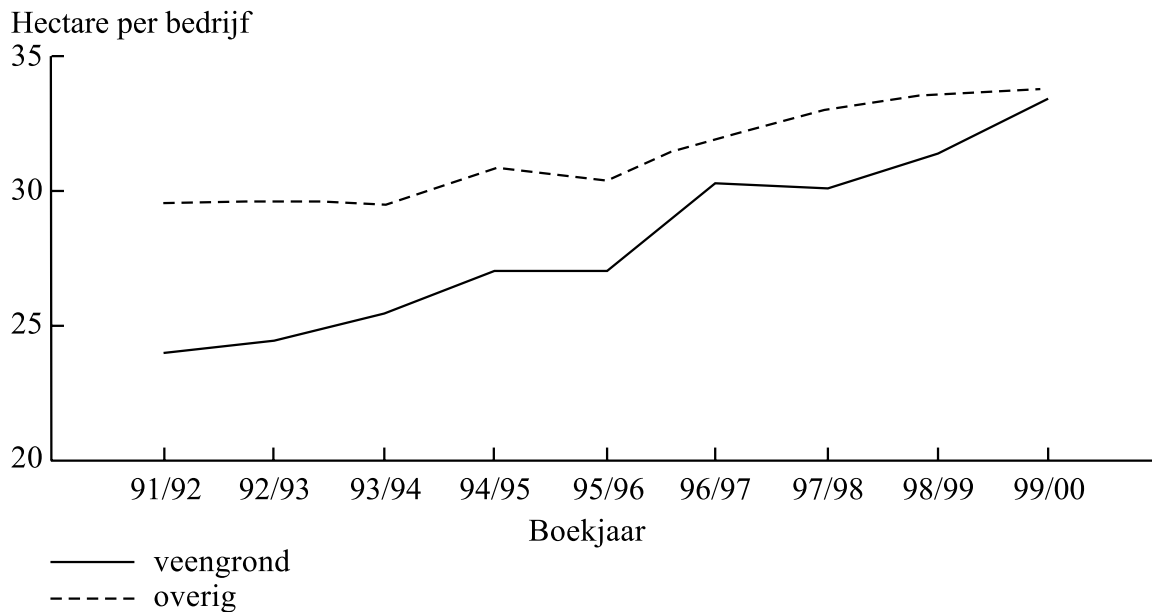
Bron: Bedrijven-Informatienet van het LEI.

3.4 Ontwikkelingen in het afgelopen decennium

Van een aantal belangrijke kengetallen is nagegaan hoe de ontwikkeling over het afgelopen decennium is geweest. Hiervoor is ook het Informatienet als basis genomen. De ontwikkeling wordt in beeld gebracht over de periode 1991/92 tot en met 1999/2000. Bij statistische toetsing is het laatste jaar (1999/2000) buiten beschouwing gelaten, omdat dat jaar nog niet volledig is uitgewerkt en wegingsfactoren van bedrijven nog kunnen veranderen.

Oppervlakte van bedrijven

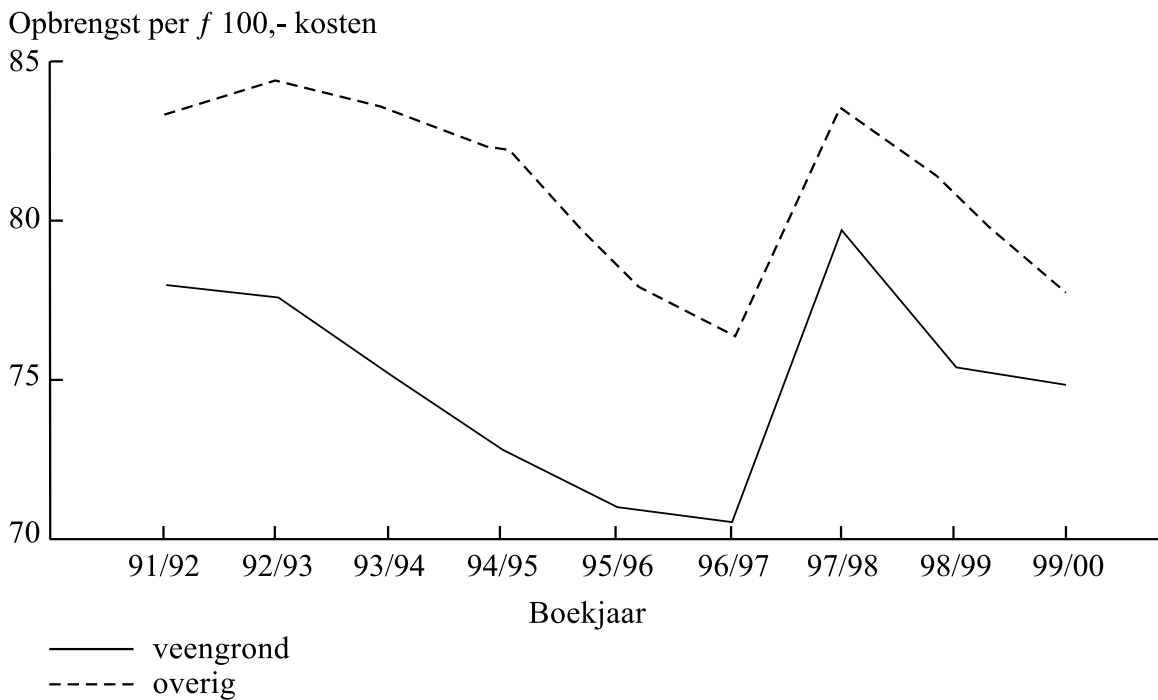
De gemiddelde oppervlakte van de melkveebedrijven is het afgelopen decennium gestaag opgelopen. Dit geldt zowel voor de bedrijven op veengrond als voor de andere bedrijven (figuur 3.1). De groei in oppervlakte van veenbedrijven lijkt iets sterker te zijn dan van de andere bedrijven, wat mogelijk verklaard kan worden door de forse achterstand in oppervlakte in het verleden. De afgelopen jaren hebben vooral kleinere bedrijven de melkveehouderij beëindigd (Venema, 1998), waardoor de gemiddelde omvang van de 'blijvers' groeit. Het verschil in ontwikkeling tussen de groepen is niet significant.

Figuur 3.1 Ontwikkeling van de gemiddelde oppervlakte per bedrijf van melkveebedrijven, verdeeld naar melkveebedrijven op veengrond in het Westelijk weidegebied en overige melkveebedrijven
Bron: Bedrijven-Informatienet van het LEI.

Opbrengst per 100 gulden kosten

De fluctuaties in de kostendeckening op melkveebedrijven is vooral afhankelijk van de schommelingen van de melkprijs. De trendmatige daling is vooral een gevolg van de nadelige ontwikkeling van de ruilvoet: de opbrengstprijzen vertonen een dalende tendens, terwijl de prijzen van de productiemiddelen toenemen (Silvis et al., 2000). In figuur 3.2 komt het zeer matige jaar 1996/97 duidelijk tot uitdrukking, met daarna een korte opleving in de melkprijs en vervolgens een dalende trend. Het verschil in opbrengst per 100 gulden kosten (rentabiliteit) is iets kleiner geworden ten opzichte van de begin jaren negentig. De daling van de rentabiliteit was op het gemiddelde veenmelkveebedrijf iets kleiner dan bij de overige bedrijven. Hier ligt de gunstige ontwikkeling van de bedrijfsomvang mede aan

Figuur 3.2 Ontwikkeling van de opbrengst per 100 gulden kosten van melkveebedrijven, verdeeld naar melkveebedrijven op veengrond in het Westelijk weidegebied en overige melkveebedrijven
Bron: Bedrijven-Informatienet van het LEI.

ten grondslag: de rentabiliteit is op grotere bedrijven over het algemeen hoger dan op kleinere bedrijven.

De rentabiliteit blijft op de veengronden significant lager dan op de overige melkveebedrijven.

Gezinsinkomen uit het bedrijf

Het gezinsinkomen is sinds het begin van de jaren negentig in de veengebieden teruggelopen van ongeveer 70.000 gulden per bedrijf tot ongeveer 40.000 gulden in 1996 en bij de andere bedrijven van ongeveer 90.000 naar 50.000 gulden. Daarna is het inkomen voor beide groepen bedrijven verbeterd en vervolgens weer gaan dalen, waarbij het verschil tussen de beide onderscheiden groepen beperkt bleef. Gemiddeld over de periode 1995/96 tot en met 1999/2000 lag het inkomen op melkveebedrijven op veengrond bijna 7.000 gulden lager, terwijl het over de periode 1991/92 tot en met 1994/95 nog ongeveer 16.000 gulden bedroeg. De inkomensachterstand is daarmee duidelijk kleiner geworden.

4. Conclusies

De melkveebedrijven op veengrond blijken in de onderzoeksperiode 1995/96 tot en met 1999/2000 gemiddeld duidelijk kleiner te zijn dan hun collega's in de rest van Nederland. Er is duidelijk sprake van een andere bedrijfsopzet, waarbij het vrijwel afwezig zijn van snijmaïs en het hogere aandeel zelfzuivelen in het oog springen. Ook de intensiteit van de productie blijft duidelijk achter, net als de technische resultaten, zoals de melkproductie per koe, de vet- en eiwitgehalten van de melk en het maaipercentage. Ondanks dat de bedrijven kleiner zijn, is de arbeidsinzet per bedrijf ongeveer net zo groot als bij de referentiegroep. Mede hierdoor is de rentabiliteit van de productie lager. Per eenheid product lijken de opbrengsten en kosten op de veengronden ongunstiger, maar zijn de verschillen niet significant.

Ook op bedrijfsniveau is de inkomenssituatie niet duidelijk afwijkend van de referentiegroep. Wel is er op de bedrijven op veengrond een grotere inzet van eigen factorkosten (arbeid en kapitaal). Deze inputs maken deel uit van de kosten en verlagen dus het nettobedrijfsresultaat, maar omdat ze niet uitbetaald worden, vormen ze ook weer inkomen voor de ondernemers. Het inkomensverschil is daardoor kleiner dan het verschil in nettobedrijfsresultaat.

Worden de resultaten uitgedrukt per hectare, dan zijn de verschillen in bedrijfsresultaat tussen de groepen marginaal. Opvallend zijn wel de hogere opbrengsten van beheersvergoedingen en de lagere kosten voor meststoffen. De stikstofgift per hectare grasland ligt fors lager.

Gedurende het afgelopen decennium is de achterstand van de melkveebedrijven op veengrond zowel bij de oppervlakte als bij het inkomen iets kleiner geworden.

Literatuur

Everdingen, W.H. van, J.F.M. Helming, E.M. Jókövi, B. van der Ploeg, G.S. Venema en M.J. Voskuilen, *Toekomst grondgebonden landbouw Randstadgebied*. LEI, Den Haag, 1999.

Ham, A. van den, T. de Haan en H. Prins, *Melkveehouderij tussen te nat en te droog*. Publicatie 3.169, LEI-DLO, Den Haag, 1998.

Silvis, H.J. en C. van Bruchem (red.), *Landbouw-Economisch Bericht 2000*. Periodieke Rapportage 1-00, LEI, Den Haag, 2000.

Venema, G.S. 'Melkquota: duur voor blijvers, maar welkom voor wijkers'. In: *Agri-monitor*, jaargang 4, nummer 6, december 1998.